

POSÍLENÍ POSTAVENÍ UČITELŮ A ŠKOLITELŮ ZA ÚČELEM ZVLÁDÁNÍ ZMĚNY

Profesní rozvoj učitelů a školitelů odborného vzdělávání a přípravy je zásadní pro to, abymohli snáze plnit své četné úkoly

Učitelé a školitelé jsou zásadní součástí poskytování počátečního odborného vzdělávání a přípravy (OVP) ⁽¹⁾. Tváří v tvář bezprecedentním výzvám způsobeným pandemií a válkou na Ukrajině se jejich odhodlání a kreativita staly klíčem pro pokračování výuky a učení ve školách a na pracovištích. Hrají klíčovou roli při posilování postavení mladých lidí, na jejichž životech a nadějích se omezení volného pohybu osob zvláště významně podepsala, a při pomoci se začleňováním uprchlíků na evropských trzích práce.

Zdroj: Cedefop.

Odborná příprava a začlenění **mladých lidí, kteří nejsou zaměstnáni ani se neúčastní vzdělávání nebo odborné přípravy (NEET), uprchlíků, žadatelů o azyl a dalších zranitelných skupin** na trh práce se staly jedním z hlavních témat. Dnes se jedná o základní prvek

kvalitního OVP ⁽²⁾, který vyžaduje od učitelů a školitelů specifické **psychosociální** a interkulturní dovednosti.

Současně je ekologizace evropských ekonomik a **rychlá digitalizace mnoha pracovních míst**, včetně samotné učitelské profese, staví před další nové požadavky na dovednosti. Proto je nyní důležitější než kdy jindy, aby si zvyšovali a osvěžovali své vlastní dovednosti a mohli tak vzbudit (sebe)důvěru u svých studentů, stážistů a učňů a nabídnout jim aktuální znalosti a dovednosti. Tento informační přehled představuje nové poznatky shromážděné střediskem Cedefop o počáteční odborné přípravě učitelů a školitelů a o jejich dalším profesním rozvoji, včetně mnoha praktických příkladů ⁽³⁾.

UČITELÉ A ŠKOLITELÉ: RŮZNÉ PROFILY A KVALIFIKAČNÍ POŽADAVKY

Odborníky, kteří vyučují a školící účastníky počátečního OVP, lze obecně rozlišit podle toho, kde a jak vykonávají své pracovní úkoly:

- pracovníci vyučující všeobecně vzdělávací předměty na školách OVP,
- pracovníci vyučující předměty související s OVP na školách OVP. Ty se skládají z teoretické části vyučované v učebnách a praktické části vyučované v dílnách,
- školitelé vyučující na pracovištích.

⁽¹⁾ I když několik zemí nedefinuje počáteční OVP výslovně v protikladu k dalšímu OVP (např. Irsko, Polsko, Slovensko), většina zemí je považuje za samostatnou cestu k získání kvalifikace a povolání, která mladým lidem poskytuje přístup na trh práce.

⁽²⁾ V **Osnabrückém prohlášení** z roku 2020 se uvádí, že „vynikající evropské OVP podporující začlenění je stejnou měrou nezbytné pro konkurenceschopnost evropských podniků i pro dobře fungující evropský trh práce“, a zdůrazňuje se, že se ve skutečnosti jedná o dvě strany téže mince.

⁽³⁾ Vychází ze **zpráv o jednotlivých zemích na téma Učitelé a školitelé v měnícím se světě**, které vypracovali **národní partneři střediska Cedefop sdružení v síti ReferNet** a jež jsou k dispozici ve sbírce **Tematické perspektivy sítě ReferNet**, a z připravované souhrnné zprávy, kterou vypracovává středisko Cedefop.

Pro tyto odlišné skupiny odborníků je vyžadována různá kvalifikace a pro efektivní plnění jejich úkolů je také zapotřebí na míru uzpůsobená kombinace dovedností.

PROFESNÍ ROZVOJ UČITELŮ A ŠKOLITELŮ

Všechny evropské země mají právní nebo jiné předpisy, které upravují profesní postavení, práci a další profesní rozvoj učitelů OVP ve školách a v menší míře i školitelů na pracovištích.

Přestože se kvalifikační požadavky a počáteční vzdělání učitelů OVP ve školách a školitelů odborné přípravy na pracovišti liší, jejich další profesní rozvoj má společné aspekty. Probíhá v mnoha formách, včetně seminářů, workshopů, stáží a studijních pobytů, ve fyzické, on-line a kombinované podobě a obvykle zahrnuje tři typy dovedností:

- technické nebo specifické pro daný předmět,
- pedagogické/výukové/didaktické,
- průřezové, včetně stále častěji měkkých dovedností, jako jsou komunikační a sociální dovednosti.

Další profesní rozvoj učitelů a školitelů nejčastěji zajišťují školy OVP, školicí střediska a obchodní komory. V závislosti na zemi mohou tuto úlohu plnit podniky, vnitrostátní a regionální orgány a agentury.

RÁMEČEK 1. CEDEFOP A EVROPSKÝ POLITICKÝ KONTEXT

Klíčová úloha a profesní postavení učitelů a školitelů OVP jsou významným rysem [posílené evropské spolupráce v oblasti odborného vzdělávání a přípravy](#) již 20 let. Počínaje Kodaňskou deklarací z roku 2002 byly učitelé a školitelé a jejich profesní rozvoj zahrnuty do většiny následných komuniké a závěrů Rady a zůstávají jedním z předních bodů evropské politické agendy.

Středisko Cedefop v průběhu let podporovalo politický proces na evropské úrovni. V letech 1998 až 2011 provozovalo síť učitelů a školitelů (TTNet), která se zaměřovala na odbornou přípravu a profesní rozvoj učitelů OVP ve školách a školitelů odborné přípravy na pracovišti. Následně středisko Cedefop spolu s Evropskou komisí koordinovalo pracovní skupinu pro ET 2020 věnující se profesnímu rozvoji učitelů a školitelů, která do sebe včlenila aktivity sítě TTNet. V současné době středisko kromě toho, že poskytuje množství souvisejících on-line zdrojů, přispívá k činnosti [tematických pracovních skupin do roku 2030](#) zaměřených na iniciativy Cesty ke školnímu úspěchu a Digitální vzdělávání: učení, výuka a hodnocení v rámci Evropského prostoru vzdělávání.

Zdroj: Cedefop.

Odborná příprava učitelů škol OVP

Ve většině zemí musí mít pedagogové škol OVP, kteří

vyučují všeobecně vzdělávací předměty nebo teoretické odborné předměty, vysokoškolské vzdělání (bakalářské nebo magisterské) v příbuzném oboru. U pracovníků vyučujících praktické odborné předměty často postačuje odborné vzdělání nebo vysvědčení o absolvování vyššího sekundárního studia. 11 evropských zemí vyžaduje také odbornou praxi ⁽⁴⁾ a státní zkoušku nebo výběrové řízení pak šest zemí ⁽⁵⁾. Pouze šest zemí EU nabízí zvláštní programy počáteční odborné přípravy pro budoucí učitele OVP ⁽⁶⁾.

Všechny členské státy EU, Island a Norsko vyžadují, aby učitelé OVP měli kromě vysokoškolského vzdělání v daném oboru také pedagogickou/učitelenskou kvalifikaci. Přístupy jednotlivých zemí se však liší, pokud jde o typy předmětů, které jsou součástí této pedagogické kvalifikace, a úroveň vzdělávání, na které se tato kvalifikace získává.

Další profesní rozvoj učitelů OVP je povinný v 19 členských státech EU ⁽⁷⁾. Řada z nich jsou flexibilní, pokud jde o časový rámec a/nebo obsah. Například v Rakousku mají učitelé povinnost absolvovat 15 hodin dalšího profesního rozvoje nad rámec doby vyučování v každém školním roce, ale nejsou stanoveny žádné podmínky, pokud jde o jeho obsah.

Odborná příprava školitelů v pracovním prostředí

Povinnosti školitelů v pracovním prostředí jsou různé, od školení v rámci pracovního procesu, např. učňů, až po externí poradenství a povinnosti v oblasti dohledu. Kvalifikační požadavky, které se na ně vztahují, jsou méně jednoznačné než požadavky na učitele ve školách OVP. V Maďarsku musí mít školitelé odborné přípravy na pracovišti státem uznávané středoškolské odborné vzdělání, nejméně 5 let praxe a složit praktickou zkoušku pořádanou příslušnou řemeslnou nebo průmyslovou komorou. V Polsku je kromě odborné kvalifikace a praxe vyžadována také pedagogická kvalifikace. Pouze osm evropských zemí ⁽⁸⁾ má pro ně specifické profily kompetencí a vnitrostátní kvalifikace.

Deset zemí ⁽⁹⁾ má ustanovení o dalším profesním rozvoji školitelů odborné přípravy na pracovišti. V Chorvatsku a Německu je obsah dalšího profesního

⁽⁴⁾ Finsko, Francie, Chorvatsko, Itálie, Kypr, Litva, Malta, Německo, Rakousko, Řecko, Polsko, Slovinsko.

⁽⁵⁾ Francie, Malta, Německo, Řecko, Slovinsko a Španělsko.

⁽⁶⁾ Francie, Chorvatsko, Německo, Nizozemsko, Rakousko a Řecko.

⁽⁷⁾ Belgie, Bulharsko, Česko, Dánsko, Chorvatsko, Itálie, Kypr, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Německo, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Řecko a Švédsko.

⁽⁸⁾ Česko, Estonsko, Francie, Litva, Lotyšsko, Německo, Norsko a Polsko.

⁽⁹⁾ Belgie, Bulharsko, Francie, Chorvatsko, Itálie, Lotyšsko, Maďarsko, Německo, Polsko a Slovinsko.

rozvoje pro školitele definován státními instituty v oblasti OVP ([Chorvatská agentura pro OVP a vzdělávání dospělých, BIBB](#)). V Estonsku, Rumunsku a Finsku je tento úkol svěřen školám OVP, v Maďarsku komorám, v Norsku regionálním orgánům a na Islandu [ředitelství pro vzdělávání](#).

VÝVOJ ÚLOH UČITELE A ŠKOLITELE

Na rozhraní mezi OVP a prací

Učitelé a školitelé, kteří zaujímají klíčové postavení mezi trhy práce a OVP, sdílejí své znalosti z obou světů a pomáhají utvářet kvalitu a relevanci nabídky OVP. Aby však mohli zastávat své četné úlohy a účinně uspokojovat současné i nové potřeby, potřebují správnou kombinaci dovedností.

RÁMEČEK 2. KVALIFIKACE ŠKOLITELE NA ÚROVNI VYSOKOŠKOLSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

V Německu mohou školitelé odborné přípravy na pracovišti získat dvě vyšší odborné kvalifikace související s jejich profesním prostředím: [certifikovaný pedagog počátečního a dalšího vzdělávání](#) (úroveň 6 evropského rámce kvalifikací) a [certifikovaný odborný pedagog](#) (úroveň 7 evropského rámce kvalifikací). Obě nabízejí pedagogické a manažerské dovednosti a opravňují školitele k převzetí dalších úkolů, jako je výběr učňů nebo řízení odborné přípravy. Mezi profesní profily patří výuka on-line, tvorba výukových materiálů, řízení kvality, schopnost identifikovat dovednosti učňů, sestavování zkoušek, mentoring a vedení školitelů a kvalifikovaných pracovníků, kteří poskytují odbornou přípravu.

Zdroj: [ReferNet Germany/Cedefop](#).

Mnoho evropských zemí podporuje partnerství mezi školami OVP a podniky, aby lépe propojilo nabídku OVP s potřebami trhu práce a příležitostmi, které nabízí. Nejběžnějším formálním propojením je dohoda podepsaná oběma stranami, která umožňuje koordinaci a spolupráci mezi školiteli odborné přípravy na pracovišti a školami OVP. Ve Francii, Lucembursku, Nizozemsku a Finsku spolupráce zahrnuje dohody o stážích a učňovských smlouvách, v Německu pak společné zkušební komise a v Polsku umožňuje přítomnost školitelů odborné přípravy na pracovišti v pedagogické radě školy.

V Evropě existuje mnoho iniciativ, které učitelům OVP nabízejí zkušenosti z praxe v podnicích. Rakouská [iniciativa Seitenwechsel](#) umožňuje učitelům získat rozsáhlé praktické zkušenosti v podniku po dobu 12 měsíců, než se opět vrátí do školy. Finsko nabízí podobné programy stáží pro učitele v podnicích. Francouzský program [Ingenieurs pour l'école](#) funguje opačně: umožňuje vyslání inženýrů a vedoucích pra-

covníků podniku do školy až na tři roky, aby mohli své praktické odborné zkušenosti využít ve prospěch účastníků vzdělávání.

Přizpůsobení se změně

Ekologizace a digitalizace mnoha pracovních míst, kterou urychlila pandemie, mění požadavky na kvalifikaci pracovníků. Aby na ně mohli učitelé a školitelé v Evropě reagovat, musí si prohloubit své související dovednosti a znalosti. Současně se mění způsob komunikace se studenty kvůli tomu, že učitelé a školitelé sami stále častěji využívají digitální nástroje a technologie, což umožňuje flexibilní a danému člověku na míru uzpůsobenou interakci díky novým on-line a kombinovaným formám výuky.

RÁMEČEK 3. ZELENÉ DOVEDNOSTI PRO UČITELE A ŠKOLITELE V CHORVATSKU

Chorvatská [agentura pro OVP a vzdělávání dospělých](#) nabízí vzdělávání učitelů v oblasti ekologických dovedností, a to zejména prostřednictvím pořádání konferencí a webinářů, odborné přípravy pro konkrétní odvětví a poskytování informací na svém webovém portálu. Mezi témata patří oběhové hospodářství, internet věcí, udržitelné stavby a stavby s nulovou spotřebou energie, biologická rozmanitost, biopaliva, plastový odpad, udržitelná móda, solární a elektrická vozidla a biotechnologie.

Zdroj: [ReferNet Croatia/Cedefop](#).

RÁMEČEK 4. DIGITÁLNÍ ODBORNÁ PŘÍPRAVA PRO UČITELE A ŠKOLITELE VE ŠPANĚLSKU

Národní [agentura pro vzdělávací technologie a odbornou přípravu učitelů \(INTEF\)](#) nabízí učitelům a školitelům digitální vzdělávání jak prostřednictvím kurzů s lektorem, tak prostřednictvím [masivních, nano a otevřených on-line kurzů, kde si účastníci mohou sami zvolit tempo](#). Podporuje také:

- výměnu zkušeností a zdrojů mezi učiteli prostřednictvím profesních sítí,
- vývoj a šíření výukových materiálů a dalších podpůrných dokumentů pro učitele,
- návrh modelů odborné přípravy učitelů,
- navrhování a provádění programů odborné přípravy ve spolupráci s autonomními regiony.

Zdroj: [ReferNet Spain/Cedefop](#).

RÁMEČEK 5. LOTYŠSKO – PODPORA ROZVOJE DIGITÁLNÍCH DOVEDNOSTÍ ŠKOLITELŮ

Když na začátku roku 2020 zasáhla Lotyšsko pandemie, úřady reagovaly na potřeby učitelů a školitelů OVP, aby jim umožnily pokračovat ve výuce. Rychle byly uspořádány kurzy, které jim pomohly vyučovat

prostřednictvím on-line platform, vytvářet interaktivní výukové materiály a připravovat on-line prezentace s využitím vizuálních nástrojů. Byla také nabídnuta odborná příprava, jejímž cílem bylo posílit měkké dovednosti učitelů a školitelů a poskytnout jim nástroje a strategie, které jim pomohou překonat vyhoření a účinně se vyrovnat s novým vzdělávacím prostředím.

Zdroj: ReferNet Latvia / Cedefop.

Posílení postavení účastníků vzdělávání

Inkluzivní vzdělávání ve školním a pracovním prostředí je jedním z klíčových cílů učitelů OVP a školitelů odborné přípravy na pracovišti. Mají klíčovou úlohu při **identifikaci mladých účastníků vzdělávání ohrožených předčasným odchodem ze vzdělávání** a při tom, aby jim pomohli **udržet si motivaci**. Aby se učitelé a školitelé mohli této důležité úlohy ujmout, **vytvořilo mnoho zemí programy odborné přípravy**, které je mají vybavit psychosociálními a interkulturními dovednostmi potřebnými k vytváření **inkluzivního vzdělávacího prostředí** ve školách a na pracovištích ⁽¹⁰⁾.

Učitelé a školitelé OVP musí mít možnost spojit se na mezirezortní síť, které jim umožní odkázat účastníky vzdělávání na další služby, včetně poradenství, pomoci, opatření na poskytnutí druhé šance, podpory duševního zdraví a péče o osoby se zdravotním postižením nebo zvláštními vzdělávacími potřebami.

RÁMEČEK 6. DUŠEVNÍ ZDRAVÍ A PREVENCE PŘEDČASNÝCH ODCHODŮ ZE VZDĚLÁVÁNÍ

Norsko vytvořilo program dalšího profesního rozvoje a soubor nástrojů pro učitele a školitele v počátečním OVP, který poskytuje praktickou pomoc ohledně vhodného přístupu k mladým dospělým studentům s diagnózou **Aspergerova syndromu**. Ukazuje jim způsoby, jak optimalizovat výsledky učení jejich žáků a minimalizovat tak rozdíly mezi neurotypickými žáky a žáky s Aspergerovým syndromem.

Zdroj: ReferNet Norway / Cedefop.

RÁMEČEK 7. CELÝ SYSTÉM PODPORY OHROŽENÝCH ÚČASTNÍKŮ VZDĚLÁVÁNÍ

V Nizozemsku má v OVP dlouhou tradici prevence předčasných odchodů ze vzdělávání a opětovné začlenění osob, které předčasně odešly ze vzdělávání. Souběžně s tím země provedla výzkum trendů a příčin tohoto

jevu a zřídila **Základní rejstřík vzdělávání** se záznamy o všech mladých lidech zapsaných do všeobecného vzdělávání nebo OVP. Umožňuje orgánům sledovat jejich profesní dráhu a identifikovat ty, kteří ze systému vypadli. Osoby, které by potenciálně mohly předčasně odejít ze vzdělávání nebo skutečně předčasně odešly, podporuje čtyřicet regionálních zpravodajských a koordinačních sítí, nabízí jim poradenství a pomáhá mladým lidem, kteří předčasně odešli ze vzdělávání, najít si práci nebo učňovské místo. Učitelé a školitelé OVP se při své každodenní práci mohou na tuto infrastrukturu spolehnout.

Zdroj: ReferNet Netherlands / Cedefop.

Bilancování a výhled do budoucna

Vzhledem k zásadní úloze a úkolům učitelů a školitelů se evropské země snaží dále posilovat jejich profesní postavení a profesní rozvoj. Mnoho politických dokumentů EU poukazuje na to, že země potřebují přilákat a udržet si motivované odborníky, ale ze zpráv sítě ReferNet vyplývá, že jen málo z nich odměňuje účast na dalším profesním rozvoji kariérním postupem a v konečném důsledku i vyšším platem. Španělsko zrovnoprávnilo učitele OVP s učiteli všeobecného středního vzdělávání, Německo otevřelo jejich kariéru vyhlídky až na úroveň 7 evropského rámce kvalifikací a Irsko uděluje účastníkům dalšího profesního rozvoje certifikáty zahrnuté do irského **kvalifikačního rámce**.

Technologie, pracovní metody a požadavky na dovednosti se neustále mění. Z příkladů osvědčených postupů vyplývá, že „hybridní“ učitelé a školitelé, tedy lidé, kteří pracují souběžně v institucích OVP a v podnicích, mohou pomoci lépe propojit poskytování OVP s potřebami zaměstnavatelů. Nejenže přinášejí do škol inovace, ale také pomáhají řešit nedostatky učitelů OVP. Tato koncepce nabízí zajímavé kariéru vyhlídky pro jednotlivce a je přínosem pro školy i podniky, např. díky sdílení mzdových nákladů.

Z výzkumu střediska Cedefop vyplynul potenciál pro další zlepšování dalšího profesního rozvoje učitelů a školitelů v rámci počátečního OVP prostřednictvím cílenější analýzy potřeb a posílených procesů hodnocení a oceňování. Složka (sebe)hodnocení by mohla podpořit tvorbu programů přizpůsobených potřebám účastníků.

Jen málo zemí má zvláštní ustanovení o dalším profesním rozvoji pro školitele odborné přípravy na pracovišti. Otevření kurzů dalšího profesního rozvoje poskytovaných ve školách OVP pro školitele a naopak nabídka odborné přípravy na pracovišti pro učitele škol OVP by mohla být vzájemně prospěšná pro uspokojení jejich potřeb. Zapojení učitelů a školitelů OVP do společného utváření jejich dalšího profesního rozvoje by zvýšilo jejich motivaci k účasti.

⁽¹⁰⁾ Středisko Cedefop vypracovalo dva soubory nástrojů pro tvůrce politik a odborníky z praxe, jeden o **posílení postavení osob, které nejsou zaměstnány ani se neúčastní vzdělávání nebo odborné přípravy**, a druhý o **řešení problému předčasněho odchodu ze vzdělávání**, které nabízí množství příkladů osvědčených postupů ze všech členských států EU, včetně těch, které se týkají digitálního začlenění. Více informací o profesním rozvoji učitelů a školitelů najdete [zde](#).

Zelená transformace v Evropě postupuje a mnoho pracovních míst a kvalifikací se mění nebo vytváří. Francie revidovala řadu kvalifikací OVP v oblasti zemědělství, energetiky a odpadového a vodního hospodářství. Ačkoli se zelené dovednosti zohledňují v rostoucím počtu programů a kvalifikací OVP, zprávy sítě ReferNet svědčí o tom, že kromě několika slibných iniciativ a programů bylo dosud učiněno jen málo pro systematictější začlenění těchto dovedností pro budoucnost do odborné přípravy učitelů a školitelů.

V neposlední řadě chybí údaje o účinnosti dalšího profesního rozvoje učitelů a školitelů OVP. To platí zejména pro poskytování odborné přípravy na pracovišti a kombinované odborné přípravy a měření jejich výsledků. Dostupné údaje také často nejsou srovnatelné mezi jednotlivými zeměmi, což komplikuje analýzu na evropské úrovni ⁽¹⁾. Zlepšení monitorování a hodnocení dalšího profesního rozvoje, vnitropodnikové hodnocení výkonnosti a průzkumy spokojenosti účastníků vzdělávání jsou cennými nástroji pro další rozvoj této politiky. A cílenější přístupy k profesnímu rozvoji učitelů a školitelů povedou k lepším dovednostem a větší pracovní i životní spokojenosti těchto odborníků a v konečném důsledku i k lepším výsledkům učení jejich žáků a studentů.

⁽¹⁾ V zájmu získání podrobnějšího a aktuálnějšího přehledu o potřebách učitelů a školitelů v oblasti profesního rozvoje provedlo středisko Cedefop studii proveditelnosti s cílem zahájit nový celoevropský průzkum mezi řediteli, učiteli a účastníky OVP a školiteli odborné přípravy na pracovišti. V této souvislosti pořádá středisko v listopadu 2022 [politické vzdělávací fórum](#).

Informační přehled – 9177 CS

Kat. č. TI-BB-22-006-CS-N

ISBN 978-92-896-3452-6, doi:10.2801/486089

© Evropské středisko pro rozvoj odborného vzdělávání (Cedefop), 2022.

Creative Commons Attribution 4.0 International.

Informační přehledy jsou zveřejňovány v angličtině, francouzštině, italštině, němčině, polštině, portugalštině, řečtině a španělštině a v jazyce předsednické země EU. Chcete-li je pravidelně dostávat, zaregistrujte se na adrese: www.cedefop.europa.eu/cs/user/register

Další informační přehledy a publikace střediska Cedefop jsou k dispozici na adrese www.cedefop.europa.eu/EN/publications.aspx

Europe 123, Thessaloniki (Soluň) (Pylea), ŘECKO

Poštovní adresa: Cedefop service post, 57001, Themi, ŘECKO

Tel. +30 2310490111, Fax +30 2310490020

E-mail: info@cedefop.europa.eu
